

УДК 349.2(477)

ІРИНА ДМИТРІВНА КАЗАНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу

факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4269-2749>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЗА ВЧИНЕННЯ «МОБІНГУ» – КРОК ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ В АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

У лютому 2019 року Верховною Радою України на конституційному рівні було закріплено норму-ціль на зближення із Європейським Союзом та визначено стратегічний план на вступ до інтеграційного об'єднання [1]. Ця подія означає готовність України взяти на себе зобов'язання щодо приведення національного законодавства (у тому числі і адміністративного) у відповідність до загальносоюзних актів ЄС і є важливим кроком для покращення правового забезпечення прав і свобод населення країни. Окрім закріплення всього спектру прав і свобод людини, передбачених Хартією основних прав ЄС від 2000 року заплановано реформування системи правоохоронних органів та органів правосуддя у відповідність до європейських стандартів, а також «переформатизація» їх діяльності на належне забезпечення прав громадян, вирішення проблем неналежної поведінки поліції, недопущення фактів скоєння катувань.

Слід зазначити, що в Україні ситуація щодо діяльності правоохоронних органів по забезпеченню прав громадян ускладнюється через перебування нашої держави у стані «гібридної війни» з Росією, яка включає у себе протистояння як у політичному, так і в інформаційному просторах. У результаті, маємо негативну оцінку від міжнародних міжурядових організацій: Human Rights Watch зафіксували лише за 2018 рік понад 200 порушень у сфері свободи слова в Україні [2].

У січні 2019 року сталася важлива подія для захисту прав учасників освітнього процесу – набрав чинності Закон № 2567-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу». Поняття булінгу регламентовано в Законі України «Про освіту» та Кодексі про адміністративні правопорушення і закріплено як адміністративне правопорушення. Відповідно до нововведень, здобувачі освіти, а також педагогічний та науковий склад мають право на захист від булінгу. Ці основні зміни у законодавстві покликані на забезпечення закріпленого права. Його положення реалізуються на практиці: у Харкові поліцейські вже притягають кривдників до адміністративної відповідальності. Наступним логічним кроком повинна стати розробка регламентації протидії «мобінгу» – цькуванню у трудових правовідносинах. Відповідний проект вже було зареєстровано у Верховній Раді 1 березня 2019 року [3]. Спробуємо виділити основні групи нововведень, які пропонують запровадити законотворці.

У законопроекті № 10118 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу» пропонується додати до ст.173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) частину 5, якою визначатиметься склад правопорушення «мобінг». Законотворці прагнуть закріпити дуже широке визначення, яке до того ж оформлене у складнопідрядному реченні. Виникає ризик, що нова норма може бути незрозумілою особам, на яких вона має розповсюджуватися. Така ситуація суперечить принципу правової визначеності. Отже, мобінг – це діяння учасників трудових відносин, які полягають у психологічному, фізичному, економічному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій [4]. Мобінг посягає на права працівника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності; осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами; інших учасників трудових відносин. Його метою є приниження людської гідності жертви цькування; створення стосовно жертви цькування напруженої, ворожої, образливої атмосфери; примушування учасника трудових відносин до зміни місця роботи. Аналогічне визначення автори проекту пропонують внести до ч.8 ст.1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [5]. Окрім того, наводяться ознаки, за якими діяння можна кваліфікувати як мобінг. До них входять: систематичність цькування; наявність сторін: кривдника та жертви мобінгу. Факультативною ознакою є наявність спостерігачів; спричинення психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога,

підпорядкування жертви інтересам кривдника, спричинення соціальної ізоляції, примушування до зміни місця роботи.

В питанні притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення мобінгу доповненням до ст. 255 КУпАП пропонується уповноважити поліцейських складати протокол щодо факту вчинення мобінгу, який має стати процесуальною підставою для притягнення кривдника до відповідальності. Сама ж справа розглядатиметься у районних, районних у містах, міських чи міськрайонних судах у відповідності до загальних правил визначення підсудності.

Адміністративна відповідальність, до якої може бути притягнуто звичайного працівника, дещо відрізняється від відповідальності роботодавця. Так, за вчинення мобінгу над будь-яким учасником трудових правовідносин кривдникові (працівникові) – загрозуватиме санкція у вигляді штрафу від 50 до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або залучення до громадських робіт на строк від 20 до 40 годин. У разі ж здійснення цькування повторно протягом року, групою осіб, або, якщо психічному чи фізичному здоров'ю жертви було спричинено значної шкоди, можливе стягнення збільшиться – розмір штрафу становитиме від 100 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а строк громадських робіт від 40 до 60 годин.

Щодо відповідальності роботодавця, то у силу вищого положення у корпоративній ієрархії, ширшого кола повноважень пропонується, відповідно, й більший рівень відповідальності. Так, за вчинення мобінгу їм одразу, навіть за відсутності обтяжуючих обставин, загрожує накладення стягнення у вигляді штрафу від 100 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк від 40 до 60 годин. Окрім того, автори законопроекту пропонують притягувати роботодавців до відповідальності і за неповідомлення про систематичні випадки мобінгу на підприємстві до уповноважених підрозділів Національної поліції. У разі вчинення такого правопорушення до них може бути застосовано санкцію: штраф від 50 до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправні роботи із відрахуванням на користь держави до 20 % щомісячного заробітку.

Авторами проекту наголошується, що найбільш ефективним методом боротьби із цькуванням на робочих місцях має стати попередження випадків виникнення мобінгу. З цією метою вони пропонують включити нові положення до ст. 13 Кодексу законів про працю (КЗпП). Так, до змісту колективних угод (між роботодавцем і трудовим колективом) мають входити зобов'язання сторін зі здійснення заходів, спрямованих на запобігання та протидію мобінгу, а також з контролю за їхнім виконанням.

Окрім змін до КЗпП питанням часу є необхідність доповнити і Закон України «Про колективні договори і угоди». По-перше, вищерозглянуту новелу має бути продубльовано у ст. 7 документу. По-друге, аналогічну норму має бути включено до ст. 8, якою закріплюється перелік вимог до генеральних трудових угод. Це означає, що вироблення загальних принципів та норм реалізації антимобінгових і контрольних заходів відбуватиметься на національному рівні – і становитиме єдиний стандарт для всіх підприємств, установ чи організацій, які перебувають під юрисдикцією України. Слід наголосити, що запровадження норм вказаного законопроекту стало б гармонійним продовженням політики боротьби із порушеннями права на повагу до честі й гідності, та сприяла би реалізації євроінтеграційного курсу України, закріпленому на конституційному рівні. Адже забезпечення прав і засадничих свобод у цілому – є однією з цінностей, закріплених в установчих актах ЄС [5]. У свою чергу, забезпечення прав учасників трудових правовідносин є життєво важливою умовою функціонування Союзу як такого.

Висновок. Тенденції розвитку українського законодавства, реформи, що проводяться в країні у правоохоронній сфері свідчать, що держава намагається послідовно проводити політику із забезпечення права на повагу до честі й гідності особи. Для покращення цього процесу є необхідним: 1) налагодити міцну співпрацю органів поліції з Європолом; 2) запровадження системи антимобінгових та контрольних заходів; 3) на державному і регіональному рівні прийняття програм (стратегій розвитку) щодо забезпечення сприйняття населенням України цінностей і правових стандартів Євросоюзу з питань забезпечення та захисту прав людини правоохоронними органами України; 4) є необхідність в правовому забезпеченні принципу культурної інтеграції державних владних органів та інститутів громадянського суспільстві, донесення до населення України європейських цінностей. В цілому, запровадження курсу на євроінтеграцію є серйозним викликом для влади, який у перспективі має надати позитивний імпульс правозабезпечувальній та правоохоронній функціям держави.

Список бібліографічних посилань

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

2. Сировой М. За цькування колег – штраф або громадські роботи // Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи : сайт. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1551908206&fbclid=IwAR1D8kJvv5sbWUqwCznjtD25rTPuZ0d1bjh-CAG3spgNA2e8oUZFWpxHprU> (дата звернення: 24.03.2019).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. *Голос України*. 2019. № 11.

4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.

5. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ : Центр учб. літ., 2017. 544 с.

6. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : указ Президента України від 25.07.2015 № 501/2015 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.71

НАТАЛІЯ ГЕННАДІЙВНА КАПУСТНИК,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Шахрайство є досить поширеним способом незаконного заволодіння чужим майном. Згідно зі статистики Державної судової адміністрації України, в 2014 році судами першої інстанції було засуджено 3764 людини за шахрайство, а кожного наступного року на 15–20 % більше. Зрозуміло, що реальна кількість випадків вчинення цього злочину, яке включає нерозкриті кримінальні правопорушення і випадки, коли жертва навіть не зверталася до поліції, в десятки разів більше. Винахідливість злочинців не знає кордонів і нові способи позбавити людину його грошей або майна виникають постійно. Шахраї діють на вулиці, в Інтернеті, по телефону і навіть приходять додому до жертви [1]. Водночас, статистика свідчить, що сьогодні шахрайство приймає форму не звичайних, «побутових» корисливих злочинів, а характеризується професіоналізмом, організованістю та попередньою спланованістю [2]. Тобто, у наш час все частіше відбуваються випадки вчинення шахрайства, що вчиняється організованими групами. Враховуючи вказане, окремого значення набуває виокремлення сучасних проблемних аспектів правового регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, що вчиняється організованими групами з одночасним окресленням перспективних шляхів їх усунення.

Взагалі існує декілька різнопланових думок фахівців у сфері ОРД щодо виокремлення стану правового регулювання різних процесів протидії злочинності, однак найбільш точно це можливо встановити за допомогою анкетування практичних працівників. Так, наприклад, опитуючи працівників підрозділів кіберполіції та кримінальної поліції О. В. Кривенком було встановлено, що в процесі правового регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, що вчиняються через мережу Інтернет, існують такі проблемні аспекти:

- в жодному нормативному акті немає розмежування між злочинами, що вчинені в мережі Інтернет (як частина об'єктивної сторони – місце вчинення злочину) та злочинами, що вчинені із використанням Інтернету як безпосереднього способу вчинення злочину, у зв'язку з цим сьогодні правова кваліфікація здебільшого відбувається виключно на підставі думки процесуального керівника;

- чітко не визначена підслідність кримінальних проваджень за фактами вчинення шахрайства через мережу Інтернет;

- в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» серед прав оперативних підрозділів не передбачено можливість здійснення «моніторингу мережі Інтернет»;

- серед повноважень поліції, передбачених ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» не відображені повноваження щодо протидії кіберзлочинності, зокрема шахрайствам, що вчиняються в мережі Інтернет, що відповідно свідчить про колізійність норм означеного